

FATİH CAMİİ VE I. MAHMUT KÜTÜPHANESİ PROJE DEĞERLENDİRME VE UYGULAMALARI

THE EXAMINATION AND APPLICATIONS OF FATİH MOSQUE AND I. MAHMUT LIBRARY'S DRAWINGS

Sevinç Karahan | Rest. Uzm. Y. Mimar

Fatih Camii ve I. Mahmut Kütüphanesi'ne ilişkin onaylı rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri doğrultusunda kurul kararı uyarınca oluşturulan Uzmanlar Kurulu ve Vakıflar Bölge Müdürlüğü kontrolünde restorasyon çalışmalarına başlanmış, ancak iskele kurulmasının ardından yapılan ölçümlerde tespit edilen sayısal farklılıklar ve 1/100 olarak onaylı projelerle uygulama yapılmasının mümkün olmaması nedeniyle 1/20 ölçekli detay çizimleri, malzeme analiz, hasar tespit ve müdahale paftaları hazırlanmış, fotoğraf albümleri oluşturulmuştur.

Uluslararası koruma kriterlerine bağlı olarak yapı genelindeki muhdesler ve çimento sıvalar kaldırılmış, kubbe ve minarelerde strüktürel sağlamlaştırma, bozulan hatların ve kalemişi bezeme programının konservasyonu gibi restorasyon çalışmaları yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Proje, Restorasyon, Osmanlı Mimarisi, Cami, Kütüphane.

Restoration works have been launched under the supervision of Board of Experts, which was formed according to the approved survey, restitution and restoration projects of Fatih Mosque and Mahmut I Library, and The Region Directorate of Foundations. But due to the numerical differences identified in the measurements after building the scaffold and the impossibility of applying approved 1/100 projects; detailed 1/20 scale drawings, material analysis, damage identification and conservation method projects have been prepared and photo albums have been created.

Depending on the international conservation criterias, unqualified additions and cement stuccos have been removed and restoration works have been applied such as structural reinforcements in domes and minarets, and conservation of distorted lines and hand-drawn decoration program.

Keywords: Ottoman Architecture, Drawings, Mosque, Library, Scheme.

Istanbul 4 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 31.01.2007 gün ve 1004 sayılı kararı ile Fatih Camii ve I. Mahmut Kütüphanesi'ne ilişkin rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri onaylanmış ve yine aynı kurul kararı uyarınca oluşturulan Uzmanlar Kurulu ve Vakıflar Bölge Müdürlüğü kontrolünde restorasyon çalışmalarına başlanmıştır.

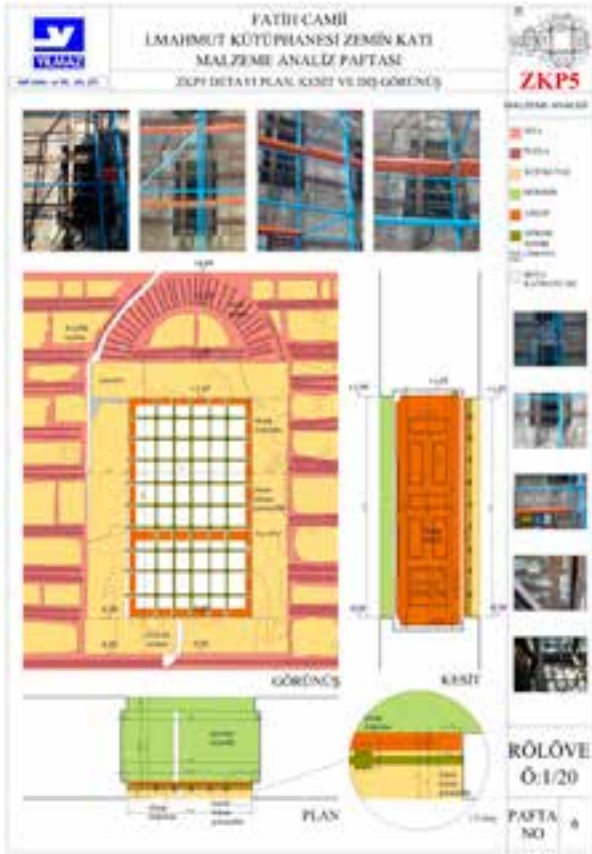
Anılan kurul kararı uyarınca Vakıflar Bölge Müdürlüğüne oluşturulan uzmanlar kurulunda Prof. Dr. Oğuz Ceylan, Prof. Dr. Gönül Cantay, Prof. Dr. Feridun Çılı, Doç. Dr. Ahmet Güleç ve Y. Konservatör Gülseren Dikilitaş yer almaktadır. Oluşturulan uzmanlar kurulunun yanı sıra, Vakıflar Bölge Müdürlüğü kontrollük teşkilatı ve profesyonel teknik ekibin doğru koordinasyonu sayesinde, restorasyon çalışmaları uluslararası tüzük ve yasalara bağlı kalarak yürütülmüştür.

İlk aşamada caminin ibadete açık tutulması istendiğinden, buna uygun iskele sisteminin oluşturulmasına çalışılmıştır.

Ayrıca, iskele kurulmasının ardından yapılan ölçümlerde tespit edilen sayısal farklılıklar ve 1/100 olarak onaylı projelerle uygulama yapılmasının mümkün olmaması nedeniyle 1/20 ölçekli detay çizimlerine başlanmış, malzeme analiz, hasar tespit ve müdahale paftaları hazırlanmış, fotoğraf albümleri oluşturulmuştur.

Şantiye çalışma sistemi, bilim kurulunun almış olduğu kararların uygulanmasını sağlamak ve denetlemek, her uygulamanın malzeme analiz, hasar tespit ve müdahale yöntemlerini içeren paftaların hazırlanması şeklinde yürütülmüştür.

Bu amaçla çizim ekibi güçlendirilmiş, temin edilen ekipmanlar ile (bilgisayar ve baskı makineleri vb.) yüksek kalitede çizimler elde edilmiştir. Elde edilen çizimler Prof. Dr. Oğuz Ceylan hocamız tarafından sürekli tashihe tabi tutularak, imalat bölgelerine uygunluğu, yerinde yapılan denetimlerle sağlanmaya çalışılmıştır.

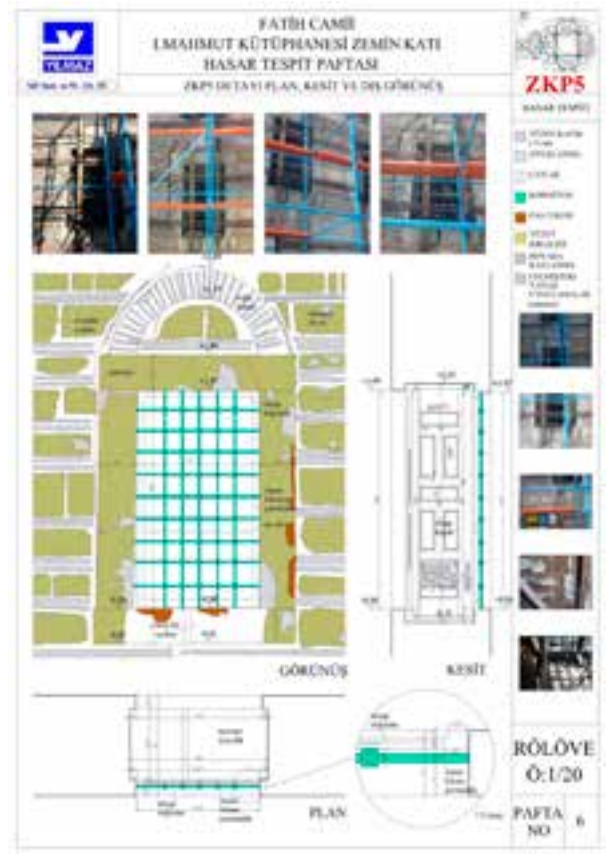
Şekil 1 Fatih Camii I. Mahmut Kütüphanesinin zemin katına ait malzeme analiz paftası

Fatih Camii 2007-2011 yılı restorasyonu cumhuriyet tarihinin en kapsamlı restorasyonudur. Bu restorasyon İstanbul 4 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 31.01.2007 gün ve 1004 sayılı kararı ve uzmanlar kurulu kararlarına bağlı olarak yapılmıştır. Uluslararası koruma kriterleri gereği yapı genelindeki muhdesler ve çimento sıvalar kaldırılmıştır. Kubbe ve minarelerde strüktürel sağlamlaştırma, bozulan hatların ve kalemişi bezeme programının konservasyonu gibi restorasyon çalışmaları yapılmıştır.

Uygulamalara Fatih Camii ve I. Mahmut Kütüphanesi ile ilgili yazılı ve görsel kaynakların taranmasıyla başlanmış, Alman Arkeoloji Enstitüsü ve encümen dosyalarında en eski fotoğraflara rastlanmıştır.

Yapılan onarımlar sırasında özellikle çimento içeren sıvaların binaya oldukça zarar verdiği saptanmış ve öncelikle bu zararlı çimento tabakasının yapıdan ivedilikle uzaklaştırılmasına karar verilmiştir.

Avlu pencere kapakları numaralandırılarak oluşturulan koruma depolarına kaldırılmış çini panoların ve kitâbelerin üzerleri kapatılmış, kubbelerdeki çatlakların uygun yerlerine yerleştirilen "çatlak ölçerler" ile ölçümleri yapılmış, mimariye bağlı mihrap, hünkâr mahfili, müezzin mahfili, kadınlar mahfili onarım süresince ayrıca korunmaya alınmıştır.

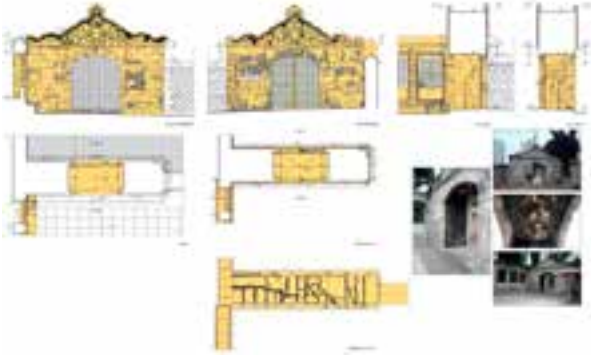

Şekil 2 Kütüphane zemin katına ait hasar tespit paftası

Başta mihrap duvarı olmak üzere, renkli camlı alçı revizörler (içlik pencereler), avizeler, kandillikler, alt sıra pencereleri, ahşap kanatları, bu yüzeylerde mevcut taşınır kültür varlıkları ile taşınabilir kültür varlıkları (kursüler, şamdanlar, rahleler v.s.) koruma altına alınmış, halılar ve ayakkabılıklar uygun şekilde kaldırılmış, revaklı avlu şadırvanı, şadırvan havuzu zemin profillerinden başlayarak sütun kaideleri dışına kadar olan zeminde (gider yolunun bulunduğu kesimde) zemin araştırması yapılmış, son cemaat kubbelerinde kalemişi (ince badana raspa) araştırması yapılmış, araştırma sonucuna göre çimento sıvalar kaldırılmıştır.

Uzmanlar Kurulu'nun almış olduğu karar ile İstanbul 4 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nca onaylı projenin esasen prensipte kabul edilmiş proje olması, uygulama, araştırma vs. sonunda ortaya çıkan yüzeylerin ve bulguların projelendirilip kurula sunulması gerektiği, bu nedenle;

- Cami ana kubbesi, yarım kubbe ve avlu revak kubbeleri ile son cemaat kubbesinde tespit edilen hasarların projelendirilmesi gerekliliği (malzeme, hasar, müdahale paftalarının hazırlanması),
- Avlu revaklarının taşıyıcı sisteminin güçlendirme projelerinin hazırlanması, süren çalışmalar sırasında ortaya çıkabilecek durumların projelendirilmesi ve belgelendirilmesi,

Şekil 3 Çorbacı Kapısı malzeme analiz paftası

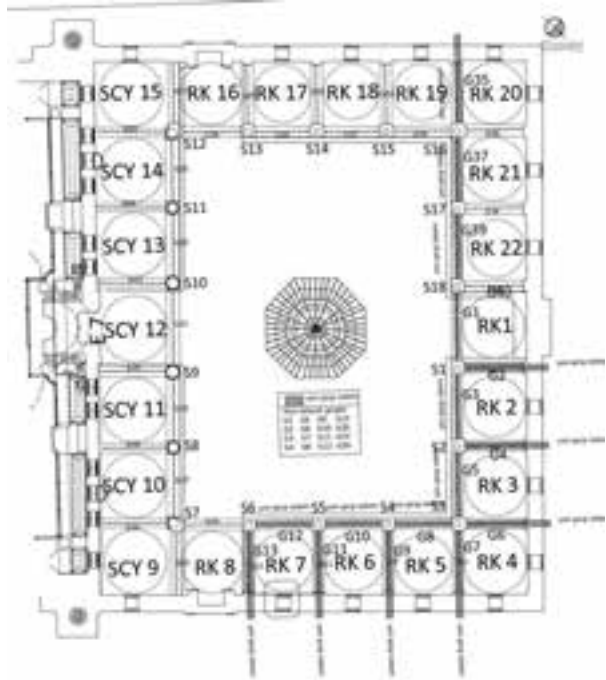

Şekil 4 Çorbacı Kapısı hasar tespit paftası

Şekil 5 Çorbacı Kapısı müdahale paftası

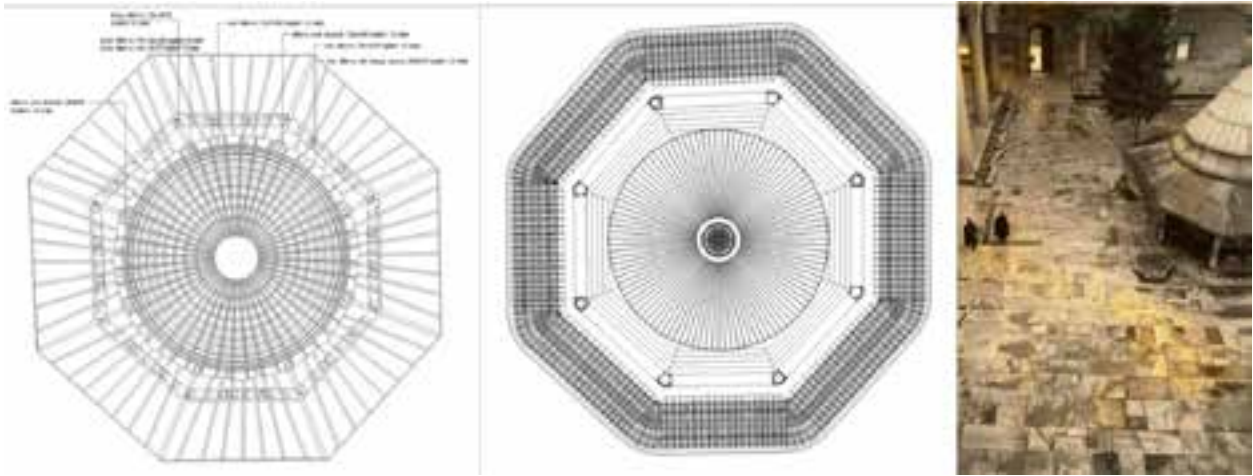
- Hazire duvarlarının projelendirilmesi (malzeme, hasar ve müdahale paftalarının hazırlanması), detaylı olarak fotoğraflandırılması,
- Çorbacı, Türbe, Börekçi ve Boyacı kapılarının projelendirilmesi (malzeme, hasar ve müdahale paftalarının hazırlanması) istenmiş ve şantiye çizim ekibi tarafından tüm çizimler 1/20 ve uygun ölçeklerde projelendirilmiştir.
- I. Mahmut Kütüphanesi için de pencere aksları esas alınarak 1/20 ölçekli malzeme analiz, hasar tespit ve müdahale paftaları hazırlanmış ve Prof.Dr. Feridun Çılı'nın önerdiği sağlamlaştırma çalışmaları sonucunda cephe onarımları gerçekleştirilmiştir.

Şekil 6 Fatih Camii avlu revaklarında uygulanan paslanmaz gergi sistemine ait proje

Fotograf 1-2 Çorbacı Kapısı avlu cephesi ve sokak cepheleri onarım sonrası

Şekil 7 Revaklı avluda yer alan şadırvana ait proje ve eski bir fotoğrafta döşeme

Fotoğraf 3-4 Restorasyon öncesi ve sonrası saçak

Bilim Kurulu'na sunulan caminin revaklı avlusunda (RK1, RK2, RK3, RK4, RK5, RK6, RK7, RK20, RK21, RK22'de G1-G13 ile G35-G39 arasındaki gergilerde) yapılacak paslanmaz çelik gergi sistemine ilişkin proje, İstanbul 4 No.lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 07.04.2010 gün ve 3694 sayılı kararı ile uygun bulunmuş ve bu projeye göre uygulama tamamlanmıştır.

Bu çizimlerin yanı sıra cami cemaat girişlerinde bulunan mermer merdivenlerin rölöveleri, hasar tespit ve müdahale paftaları hazırlanmış, basamaklar teker teker numaralandırılmış, hasarlı basamakların onarım yöntemi

hazırlanan projeler ışığında bilim kurulumuzca değerlendirilmiş, özgün olmayanların ve yenileme sırasında yerinden oynamış olduğu daha önceden tespit edilemeyenlerin özgün malzeme ile yenilenmesine karar verilmiştir.

Şadırvanın onarım yönteminin belirlenmesinden önce, rölövesinin alınması ve restitüsyonunun hazırlanması; restitüsyon için Alman Arkeoloji Enstitüsü'nden alınan ve Gurlite ait olan fotoğrafın kullanılarak, şadırvanın mermer döşemesinin özgün kotunun bulunması istenmiş, bu doğrultuda hazırlanan projeye göre şadırvanın sökülerek, yeniden yapılması uygun görülmüş ve uygulama buna göre yürütülmüştür.

Fotoğraf 5 Caminin sundurmalarına ait saçaklar

Avlunun mevcut döşemesi söküldüğünde, altında 10 ile 20 cm. kalınlığında değişen beton döşeme bulunduğu ve bu durumun zemin suyunun yüzeye çıkmasını engellediği ve bunun da avlu duvarlarına verdiği zarar görüldüğünden, bu beton döşemenin kaldırılması bilim kurumumuzca uygun görülmüş, alta serilen horasan dolgu malzeme üzerine 10 cm. kalınlığında Marmara mermerinden ve eski fotoğraflara göre hazırlanan restitüsyondaki döşeme taşı boyutları esas alınarak, revaklı avlu zemin döşemesi yenilenmiştir.

Tarafımızdan yapılan araştırma neticesinde bulunan fotoğraf doğrultusunda, bilim kurulunca alınan karar gereği, kuzeydoğu hazire duvarındaki çeşme ve yanındaki pence-
renin üzerini örten saçak ile ilgili tamamlanan restitüsyon projesi uygun görülmüş olup, buna göre saçak, restitüsyon projesine göre ihya edilmiştir.

Caminin kuzeydoğu ve güneybatı cephelerinde bulunan ahşap sundurmanın rölöveleri alınmış, çürümüş alt tavan ve ahşap döşeme sökülmüş, bilim kurulunun form ve renk önerileri doğrultusunda hazırlanan çizimlere göre uygulamaları tamamlanmıştır.w

Fotoğraf 6 Restorasyon sonrası güneybatı cephesinde bulunan ahşap sundurma